

Provincies en gemeenten en het nieuwe cultuurparticipatiebeleid, toegespitst op het beleidsveld volkscultuur

Rapport Nederlands Centrum voor Volkscultuur, 5 juni 2010

Het nieuwe cultuurparticipatieprogramma is een voortzetting van het oude actieplan cultuurbereik. In het nieuwe programma wordt, via een matchingregeling met gemeenten en provincies gevraagd om beleid te ontwikkelen met als doel de cultuurparticipatie te bevorderen. De focus van de Regeling cultuurparticipatie richt zich op drie pijlers: amateurkunst, cultuureducatie en volkscultuur. Dit rapport gaat over de pijler volkscultuur. Hoe hebben gemeenten en provincies dit voor hen betrekkelijk nieuwe beleidsveld vormgegeven?

De achtergrond van dit onderzoek van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur is dat wij wilden achterhalen waar de knelpunten liggen bij beleid rondom volkscultuur en cultuurparticipatie om zo inzicht te krijgen in waar de provincies en gemeenten zo nodig ondersteund kunnen worden.

De opzet van deze rapportage is sterk beschrijvend: er wordt vooral een overzicht gegeven hoe de gemeenten en provincies het hebben aangepakt. Via de beschrijving willen wij echter ook in kaart brengen wat kansrijke benaderingswijzen zouden kunnen zijn om het volkscultuurbeleid vorm te geven. Niet alle gemeenten en provincies hebben al een goede vorm weten te vinden. Door naar andere gemeenten te kijken kunnen zij mogelijk inspiratie vinden. Het rapport sluit af met een overzicht van de belangrijkste knelpunten en met enkele concrete aanbevelingen.

Deze verkenning is gebaseerd op de aanvragen die de provincies en gemeenten bij het Fonds voor Cultuurparticipatie hebben ingediend en op aanvullende telefonische interviews met de betreffende beleidsambtenaren. Informatie over de regelingen en subsidiecriteria die de verschillende gemeenten en provincies hanteren, zijn ontleend aan de websites van de betreffende gemeenten en provincies.

Uitkomsten van het onderzoek

1. Volkscultuur ontbreekt

Allereerst valt op dat niet alle provincies en gemeenten de volkscultuur noemen in hun beleidsplannen. Provincies als Friesland, Utrecht, Flevoland en gemeentes als Groningen, Emmen, Nijmegen, Westland en Rotterdam laten de volkscultuur vrijwel ongenoemd, en ontwikkelen dus geen beleid op dit terrein.

Verder zijn er gemeenten die erg worstelen met te ontwikkelen beleid rondom volkscultuur. Zoetermeer en Den Bosch zijn voorbeelden hiervan. In Zoetermeer is het Stadsmuseum aangewezen om programmalijnen cultuureducatie en volkscultuur te ontwikkelen, maar dit stadsmuseum bevindt zich een overgangsfase naar een mogelijk nieuw museum. In Enschede ontbrak het aan 'beleidsgegevens op dit terrein', reden om met een onderzoek te starten om beter in kaart te brengen 'wat er leeft in de stad'. Hengelo heeft plannen ontwikkeld 'maar loopt nog erg achter met de implementatie ervan'.

In Den Bosch probeert men een 'eigentijdse en Bossche invulling te vinden', tot nu toe met weinig resultaat. In eerste instantie werd aan de plaatselijke amateurkunstinstellingen gevraagd projecten te ontwikkelen. Toen dit deze instellingen niet lukte, is besloten een intendant aan te stellen die nog steeds bezig is. Het is nog niet duidelijk in welke richting het Bossche volkscultuurbeleid zich gaat ontwikkelen, maar waarschijnlijk zal de amateurkunst(enaar) het startpunt vormen en is het streven verbanden te leggen met professionele kunstenaars, waarbij het de bedoeling is de amateurkunstenaars te professionaliseren. Naar eigen zeggen ontbreekt het de gemeente Den Bosch aan een bruikbare definitie van volkscultuur.

Constatering 1

Niet alle gemeenten is het gelukt om volkscultuur een plaats te geven in het beleid. Het ontbreekt, naar eigen zeggen, vaak aan werkbare definities van volkscultuur. Ook heeft men vaak onvoldoende zicht op de organisaties die in eigen provincie of gemeente met volkscultuur bezig zijn.

2. Identiteit en zichtbaar maken

Gemeenten die wel volkscultuur in hun beleid hebben opgenomen, leggen meestal de link met identiteit: daar ligt de bestuurlijke legitimatie om zich met volkscultuur bezig te houden. De provincie Zeeland noemt volkscultuur in één adem met immaterieel erfgoed, waarbij volkscultuur wordt omschreven als 'de levensstijl van mensen in een bepaalde tijd en in een bepaalde regio, onze identiteit. Het leven van gewone mensen, vroeger en nu. Hierbij horen alledaagse dingen, gewoonten en gebruiken, tradities en rituelen, normen en waarden, roots en identiteit.'

De gemeente Hengelo noemt volkscultuur een breed begrip en kiest ervoor dit vooral op te vatten als de 'culturele identiteit van Hengelo'. Als doelstelling is geformuleerd: 'het versterken van de culturele identiteit van Hengelo', waarbij wordt toegespitst op erfgoed (met name van Hengelo als industriestad) en Hengelose migranten. In de gemeente Sittard-Geleen gaat het om 'bewustmaking van de culturele identiteit'.

De gemeente Haarlemmermeer zet in op 'lokale, regionale en nationale identiteit van Haarlemmermeer in het kader van citymarketingbeleid'. Volkscultuur biedt dus zelfs commerciële mogelijkheden.

Als doelstelling wordt vaak genoemd: het *zichtbaar maken* van volkscultuur. Deze doelstelling staat bijvoorbeeld centraal in de provincies Limburg, Groningen, Noord-Holland, Zeeland en Noord-Brabant en de gemeenten Utrecht, Amersfoort, Hengelo en Haarlemmermeer.

In een aantal provincies of gemeenten wordt de term volkscultuur gekoppeld aan de culturele biografie van een stad of streek, zoals bijvoorbeeld in de provincie Limburg waar het gaat om 'het ontplooiën van

de Limburgse cultuur en het zichtbaar maken van de natuurlijke balans tussen de traditionele en nieuwe cultuur.' In de provincie Groningen moeten de te subsidiëren projecten voldoen aan de kaders van *Het Verhaal van Groningen* en worden verbonden aan / opgenomen op de site www.hetverhaalvangroningen.nl. In Hengelo wordt de culturele identiteit van de stad verbonden met 'het verhaal van Hengelo'. Het achterliggende doel is om in de komende vier jaar deze projecten een plek te geven op het internet, zodat het verhaal van Hengelo achterblijft, als de projecten zijn geëindigd. Het Alkmaarse programma zet in om een verbinding te leggen tussen de Amateurkunst, Cultuureducatie en Volkscultuur onder de naam 'Alkmaar Verhaalt'. Men wil zoveel mogelijk mensen betrekken 'bij het verhaal van Alkmaar'. Bijvoorbeeld door een jaarlijks theaterstuk, uitgevoerd door jongeren, gebaseerd op de verhalen van bewoners en uitgevoerd op een locatie in de wijk. Alkmaar geeft aan hoe verbindingen mogelijk zijn.

Noord-Holland stelt het verhaal van mensen centraal en legt een verband met de culturele biografie van Noord-Holland. In dat kader krijgt een erfgoedorganisatie, Cultureel Erfgoed Noord-Holland, de opdracht een plan van aanpak te ontwikkelen. In het kader van het zichtbaar maken en ontsluiten van dit immaterieel erfgoed is het de bedoeling dat de culturele biografie een plek krijgt in een te ontwikkelen Noord-Hollands Digitaal Museum.

Het aspect 'zichtbaar maken' treedt het sterkst naar voren in de provincie Noord-Brabant. De volkscultuur is daar ondergebracht in het project Schatten van Brabant. De provincie wil samenwerkingsverbanden en projecten aanjagen waarin de diversiteit van de Brabantse volkscultuur vanuit een hedendaagse blik centraal staat. Inmiddels is een projectleider volkscultuur aangesteld, die een plek heeft gekregen bij Erfgoed Brabant. Deze projectleider zorgt ervoor dat nieuwe samenwerkingsrelaties tot stand komen, dat het onderwerp volkscultuur bekendheid krijgt en dat Brabanders een actieve inbreng leveren.

De gemeente Breda maakt ook een keuze voor erfgoed en voor de vertaling hiervan naar het heden en naar andere culturen. In een publieksgerichte aanpak wordt een verbinding gelegd met kunst en cultuur. De Stichting Cultuurbehoud Breda en Breda Promotions organiseren diverse activiteiten die passen binnen deze definitie van Volkscultuur. Met name Breda Promotions heeft een groot netwerk en veel ervaring in het organiseren van dergelijke activiteiten voor een breed publiek. Breda Promotions is gevestigd op het Begijnenhof, heeft hier een kleinschalige collectie en organiseert daarnaast diverse activiteiten op het gebied van Stadsbeleving in Breda waarbij de verhalen van de stad (verleden en heden), bijvoorbeeld aan de hand van een stadswandeling, worden verteld. De stichting Cultuurbehoud heeft een volkscultuurproject ontwikkeld rondom huwelijksgebruiken van bruiden van diverse etnische afkomst.

Volkscultuur wordt gezien als een laagdrempelige manier om een breed publiek in aanraking te brengen met kunst en cultuur, het wordt met zoveel woorden genoemd in de beleidsplannen van Amsterdam, Hengelo en Haarlemmermeer.

Constatering 2

Volkscultuur biedt herkenbare onderwerpen om een breed publiek aan de slag te laten gaan met cultuur. Volkscultuur hangt samen met identiteit. Het doel van volkscultuurbeleid is vaak het zichtbaar maken, versterken en promoten van identiteit.

3. Diversiteit: sociale cohesie

In de grote steden in het westen van het land, zoals Rotterdam, Amsterdam, Almere, Den Haag, Utrecht wordt als doelstelling vaak het kweken van sociale cohesie genoemd, met name in de cultureel diverse wijken. Als middel daarvoor wordt vaak de *community art* gebruikt.

Community art wordt gebruikt als een katalysator voor sociale veranderingen binnen de zogenoemde achterstandswijken met grote sociale problemen, ook wel prachtwijken genoemd. De volkscultuur

komt aan bod, doordat de kunstenaar geacht wordt op zoek te gaan naar de eigenheid van de wijk, naar de tradities en rituelen en die te verwerken in zijn uiteindelijke kunstproduct.

Bij *community art* gaat het er om betrokkenheid te organiseren van de wijk zelf. Niet alle kunstenaars lukt dit. Te vaak nog wordt het eigen artistieke product voorop gesteld en wordt te weinig contact gemaakt met de wijk. De gemeente Amersfoort heeft daarom als voorwaarde gesteld dat de kunstenaars uit de gemeente zelf afkomstig moeten zijn en zich ook echt in de wijk zelf moeten onderdompelen en het niet laten bij maar één of twee weken. Een ander punt is de duurzaamheid. Hoe kan je zorgen dat een project beklijft in de wijk zelf? Het eindproduct van *community art* is vaak een theatervoorstelling, een eenmalige gebeurtenis. Hoe kun je zorgen dat de volkscultuur een meer duurzame plek krijgt in de wijk? In sommige *community art* projecten worden bijvoorbeeld verhalen van de wijkbewoners verzameld. Die verhalen alleen maar gebruiken als bouwstenen of als inspiratiebron voor een professioneel kunstproduct vinden niet alle gemeenten voldoende. In sommige gemeenten, bijvoorbeeld in Alkmaar, wordt daarom samengewerkt met lokale erfgoedorganisaties zoals archieven en musea. In andere plaatsen zouden wijkmusea een goede rol kunnen vervullen in het opslaan, documenteren en presenteren van het verzamelde materiaal.

Constatering 3

Community art is een interessante optie om sociale cohesie te kweken door mensen van verschillende culturen met elkaar in ontmoeting te brengen. Deze optie is vooral aantrekkelijk voor de multiculturele wijken in de grote steden in het westen van het land. Community art lukt echter alleen als aansluiting wordt gevonden bij de volkscultuur van de verschillende etnische groepen. Als in het resultaat teveel de nadruk ligt op het unieke kunstproduct van de autonome kunstenaar, en te weinig op de inbreng van de wijk, dan gaat het om slechte community art, over de hoofden van mensen heen.

Constatering 4

Projecten louter en alleen gericht op een kunstproduct ontbeert het vaak aan duurzame resultaten voor de wijk. Samenwerking met erfgoed(-partners) biedt mogelijkheden voor duurzaamheid.

4 Streekdiversiteit

De provincie Overijssel legt de nadruk op streekculturen en dus op *geografische* diversiteit. Men richt zich binnen het programma op tradities en de toegankelijkheid van volkscultuur, met name de neerslag ervan in verzamelingen en archieven. De gemeente Ede kiest er nadrukkelijk voor om volkscultuur niet in te zetten op 'interculturele ontmoetingen' ('dat komt al voldoende aan bod in ons kunst in de wijken programma'). Ede zet in op de eigen Edese canon, waaraan een publieksprogramma wordt gekoppeld.

In het oosten, zuiden en noorden van het land zet men vaak in op streekidentiteit. Voor die streekidentiteit wordt ook wel de term *immaterieel erfgoed* gebruikt. Een voorbeeld is de provincie Noord-Holland, die een erfgoed invulling geeft aan volkscultuur: 'De geschiedenis van Noord-Holland ligt niet alleen opgeslagen in monumenten, archieven en musea. Ook de bewoners zelf zijn dragers van de geschiedenis van onze provincie. Tradities, gewoonten, gebruiken en verhalen – doorgaans aangeduid als immaterieel erfgoed – zitten in ons allemaal en worden van generatie op generatie doorgegeven. Ook streektalen en – drachten vormen uitingen van (volks)cultuur die veel vertellen over onze geschiedenis.'

Volkscultuur wordt hier verbonden met immaterieel erfgoed. Het gebeurt ook in andere provincies en gemeenten, zoals bijvoorbeeld in de gemeente Utrecht: 'de programmatische volkscultuur willen wij verbinden met erfgoed'. Ook in Dordrecht wordt een verband gelegd met (immaterieel) erfgoed. In Zeeland heet het dat volkscultuur en immaterieel erfgoed 'vaak in één adem genoemd worden'.

De meeste gemeenten en provincies zien volkscultuur als een dynamisch fenomeen. Volgens de provincie Drenthe gaat het zowel om de hedendaagse cultuur van het dagelijks leven als om immaterieel erfgoed. Elke generatie maakt zijn eigen keuzes, 'het gaat om beleven en toe-eigenen, maar niet om kunstmatig in stand houden.'

De link met erfgoed opent perspectieven op samenwerking met erfgoedinstellingen. De provincie Drenthe wil bijvoorbeeld de programmalijn 'De ontdekking van Drenthe' invulling geven door de Drentse erfgoedinstellingen 'gezamenlijk projecten ontwikkelen waarin het Drentse erfgoed op een aantrekkelijke manier voor een groot publiek toegankelijk gemaakt wordt'. De gemeente Alkmaar streeft op het terrein van de volkscultuur naar geïntegreerde projecten, waarbij ook erfgoedpartners (zoals historische verenigingen en plaatselijke oudheidkamers) zijn betrokken.

Constatering 5

De volkscultuur zelf als uitgangspunt nemen de provincies en gemeenten die aansluiten bij de inhoud en betekenis die de volkscultuur voor mensen heeft. Zij leggen daarbij de nadruk op het in kaart brengen en verzamelen van verhalen over tradities en rituelen. Dit is het erfgoedaspect van volkscultuur, dat het vanzelfsprekend maakt ook erfgoedpartners in de projecten te betrekken.

5. Raakvlakken met amateurkunst

Voor de provincie Drenthe zijn uitingsvormen van volkscultuur te vinden in alle disciplines: theater, dans, muziek, immaterieel erfgoed (gebruiken en gewoonten), kleding, taal, materieel erfgoed (voorwerpen, gebouwen), archiefmateriaal, media (audio – video, film, radio en tv). Volgens de gemeente Utrecht is de amateurkunst 'van oudsher sterk betrokken bij volkscultuur'. Daarbij worden de volksdans- en muziekverenigingen als voorbeeld genoemd. 'Het ambachtelijke staat in deze vormen centraal en er is veel aandacht voor het aanleren van vaardigheden en het voorkomen dat het verloren gaat.' Als raakvlak tussen amateurkunst en geschiedbeoefening door amateurs worden *living history* en *oral history* genoemd.

Een gemeente als Enschede zoekt naar verbindingen tussen volkscultuur en de gevestigde culturele sector. Volkscultuur krijgt slechts een rol toebedeeld als inspiratiebron. In Enschede denkt men bijvoorbeeld aan 'een moderne muziektheaterproductie rondom een typische Twentse sage of legende'. Volgens de gemeente Amsterdam biedt de volkscultuur zowel artistiek inhoudelijk als gezien vanuit het publieksbereik grote kansen voor de kunstsector in Amsterdam. De kunst staat daarbij voorop: 'Gebruikmaken van volkscultuur biedt kunstenaars de mogelijkheid hun werk maatschappelijk te verankeren en inspiratie op te doen voor de meer autonome projecten'.

Er zijn echter ook risico's te noemen aan een benadering vanuit de (amateur-) kunst. Het beleid is er dan vaak op gericht de amateurkunstenaar te professionaliseren door hem in aanraking te brengen met een professionele kunstenaar. Niet de volkscultuur staat centraal maar de (professionele) kunstenaar, die geacht wordt amateurkunstenaars te professionaliseren. Verder zijn (te) veel projecten gericht op podiumfeesten of eenmalige festivals, waardoor niet cultuurparticipatie maar publieksbereik centraal staat, en de volkscultuur vaak achter de horizon verdwijnt.

Volkscultuurprojecten zouden breder van opzet moeten zijn, niet alleen qua onderwerpskeuze, maar ook het kennisaspect en het inzicht geven meer naar voren moeten halen.

Constatering 6

Gemeenten die volkscultuur vooral vanuit de kunst definiëren, hebben de meeste moeite met het invulling geven aan volkscultuurbeleid. Een benadering vanuit het erfgoed biedt meer kans van slagen en maakt het meer voor de hand liggend om ook erfgoedpartners bij de projecten te betrekken. (Amateur-) kunst kan wel interessant zijn presentatievorm, net zoals bijvoorbeeld ook levende geschiedenis.

6. Vernieuwing en innovatie

De meeste provincies en gemeenten leggen de nadruk op vernieuwing en innovatie. De gemeente Leeuwarden streeft bijvoorbeeld naar projecten waar volkscultuur op een nieuwe manier gepresenteerd wordt en vastgelegd (met nadrukkelijke aandacht voor multimediale projecten). Amsterdam wil verder reiken 'dan het (re)presenteren van traditionele gebruiken, ambachten en verhalen'. De provincie Groningen subsidieert projecten waarin volkscultuur in een nieuw en/of onverwacht perspectief wordt geplaatst ('bijvoorbeeld in samenwerking met beeldende kunst, podiumkunsten of multimediale toepassingen'). Drenthe beschouwt de combinatie van volkscultuur en vernieuwing 'als een uitdaging die in de vorm van experimenten tot ontwikkeling kan komen'.

De gemeente Dordrecht zoekt de innovatie vooral door volkscultuur op vernieuwende wijze in te zetten door kruisbestuivingen en fusies tussen verschillende uitingen van volkscultuur te stimuleren. Daarbij worden tradities in samenhang gebracht met (immaterieel) erfgoed en met etnische diversiteit: 'Activiteiten rondom tradities, gebruiken en verhalen van verschillende bevolkingsgroepen kunnen het wederzijdse begrip tussen de verschillende segmenten van de samenleving vergroten.' Als doelstelling zegt men 'op vernieuwende wijze inzicht te geven in de volkscultuur van verschillende (multiculturele) bevolkingsgroepen'.

Kunst biedt kans voor vernieuwing, zodat tradities een hedendaagse invulling kunnen krijgen. In Helmond was men eerst erg negatief over volkscultuur, dat voor hen een negatieve connotatie had van klompdansen en dat wilde de gemeente niet financieren. Inmiddels heeft men de potentie van volkscultuur ontdekt om een breed publiek te trekken. Een goed voorbeeld is het project 'Wilhelmonds: zoektocht naar een Helmonds volkslied', volgens de cultuurambtenaar 'een mooie combinatie van amateurkunst en volkscultuur', een project ook waarin door participatie van de stadradio Helmond een breed publiek werd bereikt. De projecten die voor 2010 zijn gesubsidieerd zijn een podiumactiviteit (een evenement waarin eten en muziek centraal staan) en een wandeling op Open Monumentendag door de geschiedenis via figuren uit het verleden van de Helmondse volkscultuur uit te beelden. In het ene project staat de (amateur-) kunst centraal. In het andere project wordt via de open monumentendag aangesloten bij erfgoed.

Constatering 7

Om volkscultuur interessant te maken voor nu, is het belangrijk om het verband te leggen met het heden en met dynamiek. Volkscultuur is interessant in het spanningsveld tussen traditie en vernieuwing.

7. Praktische uitwerking

Sommige gemeenten kiezen ervoor om hun budget uit te besteden aan een kunst- of erfgoedinstelling. De provincie Drenthe geeft provinciale instellingen de opdracht 'om nieuwe experimenten te initiëren'. Bij uitbesteden aan amateurkunstinstellingen ligt de nadruk vaak op volkscultuur als inspiratiebron. In andere gemeenten wordt gekozen voor brede samenwerkingsprojecten, waarbinnen ook erfgoedinstellingen zoals archieven en historische verenigingen participeren, zoals in Alkmaar.

In de praktijk wordt vaak gewerkt met intendanten. In Amersfoort is een *task force* ingesteld om een impuls te geven aan dit thema. In de gemeente Utrecht worden wijkgerichte 'culturele werkplaatsen als Stefanus, Galecop en Frappant uitgenodigd om inhoud en vorm te geven aan belangwekkende projecten'. Amsterdam zet 'cultuurverkenner' in om aanvragers te 'stimuleren na te denken over de rol van volkscultuur in de kunsten'.

Terwijl de intendanten en de cultuurverkenner zich nog (te) vaak richten op de amateurkunst is in Noord-Brabant een projectleider volkscultuur aangesteld, die er voor zorgt dat nieuwe samenwerkingsrelaties tot stand komen, dat het onderwerp volkscultuur bekendheid krijgt en dat Brabanders een actieve inbreng leveren. In Gelderland is een Servicepunt Gelderse Volkscultuur opgestart waarbij alle

particulieren, verenigingen en instellingen die zich bezig houden met volkscultuur, volksculturele uitingen of geschiedenis, met streektaal, met verhalen of uitingen van eigen- of groepsidentiteit en iedereen met vragen over tradities en gebruiken terecht kan.

Constatering 8

Het volkscultuurveld is breed en divers, beschikt over veel kennis en know-how en steunt op heel veel vrijwilligers. Zeker voor een nieuw beleidsveld als volkscultuur is het interessant om te werken met cultuurverkenner, die een rol kunnen vervullen bij het in kaart brengen van het veld en een aanjagende functie kunnen vervullen.

8. Fondsen

Veel gemeenten hebben inmiddels een fonds, waarvoor plaatselijke instellingen een subsidieaanvraag kunnen indienen. Maar niet bij alle fondsen kunnen volkscultuurprojecten worden ingediend. De provincies Flevoland en Utrecht laten de volkscultuur ongenoemd. Bij de gemeente Arnhem mogen alleen amateurkunstprojecten worden ingediend, zo ook in Nijmegen (en dan nog slechts op het terrein van de popmuziek/wereldmuziek en van de literatuur/poëzie). In andere provinciale of gemeentelijke fondsen wordt de volkscultuur weer wel genoemd (het BEPP fonds van de provincie Groningen, het fonds van de provincie Zeeland, de gemeente Haarlemmermeer).

De criteria waaraan aanvragen moeten voldoen, variëren van heel algemeen tot zeer stringent. Haarlem heeft een cultuurstimuleringsfonds, dat jaarlijks 300.000 euro ter beschikking heeft en waarvoor ingediend kan worden voor drie categorieën: amateurkunst, cultuureducatie en volkscultuur (waaronder immaterieel erfgoed). Haarlemmermeer subsidieert volkscultuurprojecten die gericht zijn op *zichtbaar maken* (van publieke manifestaties tot het ontsluiten van historische archieven), *immaterieel erfgoed* (het bewaren van gewoonten en gebruiken, tradities en rituelen en alledaagse dingen uit het verleden) en *verrassende dwarsverbanden* (verbindingen tussen onderwerpen, instellingen en verenigingen die op het eerste gezicht niets/weinig met elkaar te maken lijken te hebben). Voor de regeling is jaarlijks een bedrag van maximaal 83.545 euro beschikbaar.

Projecten moeten vaak gericht zijn op 'vernieuwing', bijvoorbeeld volkscultuur in een nieuw en of onverwacht perspectief, zoals in de provincie Groningen. In de Provincie Groningen moeten de projecten passen binnen het bredere kader van Het verhaal van Groningen en worden verbonden / opgenomen op de site www.hetverhaalvangroningen.nl. De provincie Zeeland verleent subsidies die teruggrijpen 'op Zeeuwse, oude Zeeuwse dan wel in de Zeeuwse samenleving door nieuwe bewoners ingebrachte tradities'. Het project moet bijdragen aan 'het versterken van de belangstelling voor volkscultuur in Zeeland' of de actieve deelname aan volkscultuur stimuleren. Verder wordt als criterium genoemd dat er sprake moet zijn 'van een combinatie van volkscultuur met moderne instrumenten of cultuuruitingen zoals multimedia'. De gemeente Utrecht richt zich op wijkgerichte experimenten (elk jaar 80.000 euro beschikbaar). Almere subsidieert projectsubsidies die 'een bijdrage leveren aan sociale cohesie en interculturaliteit in de directe woonomgeving'. Projecten dienen culturele ontmoeting en uitwisseling te stimuleren.

Samenwerkingsprojecten van meerdere instellingen verdienen vaak de voorkeur, zoals in de provincie Groningen en in Leeuwarden. De gemeente Leeuwarden had overigens moeite om aanvragen voor subsidies te werven, blijkbaar had het veld onvoldoende weet van de subsidiemogelijkheden.

Constatering 9

Het subsidiebeleid op het terrein van volkscultuur en cultuurparticipatie is weinig helder en inzichtelijk en verschilt van gemeente tot gemeente. Gemeentelijke en provinciale fondsen op het terrein van de cultuurparticipatie hanteren niet altijd eenduidige criteria. Lang niet altijd is er geld voor volkscultuurprojecten en ligt het accent vaak op het zichtbaar maken van amateurkunst, waarvoor de volkscultuur slechts een inspiratiebron is.

Conclusies: knelpunten en aanbevelingen

Knelpunten

Niet alle gemeenten is het gelukt om volkscultuur een plaats te geven in het beleid. Het ontbreekt, naar eigen zeggen, vaak aan werkbare definities van volkscultuur. Ook heeft men vaak onvoldoende zicht op het veld.

Gemeenten die volkscultuur vooral vanuit kunst definiëren hebben de meeste moeite met het invulling geven aan volkscultuurbeleid. Veel gemeenten kijken naar volkscultuur door de ogen van de amateurkunst. Het beleid is er dan vaak op gericht de amateurkunstenaar te professionaliseren door hem in aanraking te brengen met een professionele kunstenaar.

(Te) veel projecten zijn gericht op podiumfeesten of eenmalige festivals. Volkscultuurprojecten zouden breder van opzet moeten zijn, niet alleen qua onderwerpskeuze, maar ook het kennisaspect en het inzicht geven zouden meer naar voren gehaald moeten worden.

Kunst kan een interessante manier zijn om volkscultuur te actualiseren en/of neer te zetten voor een breed publiek. Maar als het resultaat slechts gericht is op een eenmalige kunstproductie zijn er problemen met duurzaamheid. Hoe kun je ervoor zorgen dat projecten ook een plek krijgen in de wijk zelf? Een antwoord kan zijn door de link te leggen met erfgoed (zie hieronder).

Een vergelijkbaar probleem is bij *community art*. Daar ligt het initiatief bij professionele kunstenaars die in de wijk sociale cohesie willen kweken door mensen van verschillende culturen met elkaar in contact te brengen. Als in het resultaat teveel de nadruk ligt op de unieke kunstproduct van de autonome kunstenaar, en te weinig op de inbreng van de wijk, dan gaat het om slechte *community art*, die over de hoofden van mensen heen gaat. *Community art* is een interessante optie voor de multiculturele prachtwijken in de grote steden. Maar dan moeten de professionele kunstenaars niet teveel het eigen product als uitgangspunt nemen, maar ook werkelijk de wijk in trekken om de bewoners er zelf actief bij te betrekken.

Gemeentelijke en provinciale fondsen op het terrein van de cultuurparticipatie hanteren niet altijd eenduidige criteria. Lang niet altijd is er geld voor volkscultuurprojecten en ligt het accent vaak op het zichtbaar maken van amateurkunst, waarvoor de volkscultuur slechts een inspiratiebron is.

Gemeenten zijn dikwijls onvoldoende op de hoogte van lokale organisaties die zich binnen de eigen gemeente bezighouden met volkscultuur en erfgoed. Ook deze vrijwilligers verdienen aandacht en dienen ondersteund te worden en zo nodig geprofessionaliseerd. Professionalisering is vaak nog alleen gericht op de kunst. Ook *oral history* vergt bijvoorbeeld specifieke vaardigheden.

Dreigende bezuinigingen. Een laatste punt is dat sommige gemeenten zich zorgen maken over de komende bezuinigingsgolf. Zal er nog geld overblijven voor projecten op het terrein van de (volks-) cultuurparticipatie?

Aanbevelingen

Er is behoefte aan in het beleid praktisch werkbare definities van volkscultuur. De link met (immaterieel) erfgoed biedt hiervoor handvatten.

Volkscultuur is breder dan kunst. Volkscultuurbeleid doet er verstandig aan om niet de (amateur-) kunst, maar het erfgoed als uitgangspunt te nemen. Erfgoed als invalshoek behoedt voor een eenzijdige oriëntatie op kunst, waarbij teveel nog de professionele kunstenaars centraal staan. Iets dergelijks geldt ook voor sommige *community art* projecten, waarbij professionele kunstenaars vaak het voortouw

hebben. Erfgoed biedt verder goede mogelijkheden voor duurzaamheid. Erfgoed wordt daarbij breed en dynamisch gedefinieerd en omvat ook de nieuwe culturen.

Door het immateriële erfgoed als uitgangspunt te nemen, wordt onmiddellijk duidelijk dat het erfgoedaspect van volkscultuur onmisbaar is, en wordt samenwerking met erfgoedpartners vanzelfsprekend.

Het meest de volkscultuur zelf als uitgangspunt nemen de provincies en gemeenten die aansluiten bij de inhoud en betekenis die de volkscultuur voor mensen heeft. Zij leggen daarbij de nadruk op het in kaart brengen en verzamelen van verhalen over tradities en rituelen. Dit is het erfgoedaspect van volkscultuur, dat het vanzelfsprekend maakt ook erfgoedpartners in de projecten te betrekken.

Het verdient aanbeveling om projecten te subsidiëren waarbij ook erfgoedorganisaties betrokken zijn, zoals archieven, historische verenigingen en levende geschiedenisgroepen.

Volkscultuur is voor gemeenten een betrekkelijk nieuw beleidsveld. Het verdient aanbeveling dat alle provincies, net als Gelderland en Noord-Brabant, trekkers aanstellen die zich specifiek richten op de volkscultuur. Voor gemeenten kan het een optie zijn om een cultuurverkenner aan te stellen, die het volkscultuurveld in kaart brengt en een aanjagende functie vervult.

Projecten worden interessanter als zij er op gericht zijn de zichtbaarheid en de ontmoeting van culturen vergroten. Naast etnische diversiteit verdient ook geografische diversiteit aandacht.

Samenwerkingsverbanden waarin ook erfgoedorganisaties participeren bieden goede kansen op synergie. (Amateur-) kunst kan interessant zijn als presentatievorm.

Bijlage

Lijst van gemeenten met een matchingovereenkomst met het Fonds voor Cultuurparticipatie

In de provincie Groningen:

Groningen

In de provincie Friesland:

Leeuwarden

In de provincie Drenthe:

Emmen

In de provincie Utrecht:

Utrecht

Amersfoort

In de provincie Overijssel:

Zwolle

Hengelo

Enschede

Deventer

In de provincie Gelderland:

Apeldoorn

Arnhem

Ede

Nijmegen

In de provincie Flevoland:

Almere

In de provincie Noord-Holland:

Alkmaar

Amsterdam

Haarlem

Haarlemmermeer

Zaanstad

In de provincie Zuid-Holland

Delft

Den Haag

Dordrecht

Leiden

Rotterdam

Westland

Zoetermeer

In de provincie Zeeland:

In de provincie Noord-Brabant:

Breda

Den Bosch

Eindhoven

Helmond

Tilburg

In de provincie Limburg:

Heerlen

Maastricht

Sittard-Geleen

Venlo